

**«Қарағанды медицина университеті» КеАҚ-ы 6D110100 –
«Медицина» мамандығы бойынша Диссертациялық кеңесінің
философия докторы (PhD) дәрежесін ізденуге ұсынылған Батырбекова
Лазат Сарсенбаевнаның «Арал өңірі тұрғындарының гепатобилиарлы
жүйе жағдайы» тақырыбына диссертация қорғау бойынша отырыс
ҚОРЫТЫНДЫСЫ**

2020 ж. «21» мамыр № __3__ протокол

Тыңдалды:

Батырбекова Лазат Сарсенбаевнаның философия докторы (PhD) дәрежесін ізденуге ұсынылған «Арал өңірі тұрғындарының гепатобилиарлы жүйе жағдайы» тақырыбына диссертация қорғауы.

1. Диссертация тақырыбының Қазақстан Республикасында іске асырылатын ғылыми дамудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: диссертациялық жұмыстың Қазақстан Республикасында іске асырылатын ғылыми дамудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі көрсетілмеген. Зерттеу жұмысы мақсатты ғылыми зерттеу жұмысы аясында жасалған.

2. Диссертацияны өзі жазу принципінің сақталуы

Жұмыстың мақсаты Арал өңірінің экологиялық қолайсыз аймағы ересек тұрғындары арасында гепатобилиарлы жүйе жағдайының клинико-функциональдың ерекшелігін табу, қанның микроэлементтік құрамын анықтау және Арал өңірінің апатты аймағынан алынған шөгінді шаңның әсерінен экспериментті жануарлар бауырындағы морфологиялық өзгерісті бағалау.

Зерттеу міндеттері:

1. Қызылорда облысының Арал өңіріне қарасты экологиясы қолайсыз аймақтары тұрғындары арасында гепатобилиарлы жүйені клиникалық - функциональдық зерттеу және оның аурулардың таралуы мен құрылымын анықтау;

2. Арал өңірінің экологиялық апат және дағдарыс аймақтарында созылмалы криптогенді гепатиті бар тұрғындар қанындағы микроэлементтер өзгерістерін анықтау.

3. Апатты аймақтан алынған ұсақдисперсті шөгінді шаңмен жеделдей және созылмалы түрде тыныстандырғанда экспериментті жануарларда бауыр құрылымының морфологиялық өзгерісін және микроэлемент құрамын зерттеу;

4. Арал өңірінің экологиялық қолайсыз аймақтарында тұратын тұрғындар арасында созылмалы криптогенді гепатиттің дамуын болжау модельін құрастыру.

Бірінші зерттеу міндеті бойынша: Рецензенттің қорытындысы бойынша тексерілген наукастарға «Созылмалы криптогенді гепатит» диагнозын қоюмен келіспейді. Себебі, «криптогенді» деген сөзі «белгісіз себепті» дегенді білдіреді. Сонда, осыншама көлемді ғылыми жұмысты жүргізе отырып, көптеген тексерістер өткізе отырып «Арал аймағы

тұрғындарында криптогенді гепатит жиі кездеседі» деп қорытындылау диссертацияның маңыздылығын жоққа шығарады. Бұл гепатитті «Токсикалық гепатит» деп атауға ұсынылады.

Созылмалы тассыз холецистит – өте сирек кездесетін ауру. Ол оң жақ қабырға асты синдромында бар жоға 5% жағдайда кездеседі. Ал диссертанттың зерттеу нәтижесінде «Созылмалы тассыз холецистит апатты және жағдарыс аймағында 30-39% жағдайда, ал бақылау аймағында 68% кездеседі» деп көрсетілген. Керісінше диссертацияда «Бауырдың алкогольді емес майлы ауруы» (БАМА) зерттеу аймағында өте сирек кездеседі» деп көрсетілген. Әлемдік мәліметтер бойынша «БАМА 20-35% жағдайда кездеседі» делінген. Сондықтан, БАМА Арал өңірі тұрғындарында 3,7-7,4% жағдайда кездеседі деуге рецензент келіспейді. Зерттеу аймағындағы гепатобилиарлы ауру деңгейін зерттегенде Д- вирусты гепатит, бауыр циррозы, жиі кездесетін өт жолдарының дисфункциясы (өт қабы мен Одди сфинктерінің дисфункциясы) ескерілмеген.

Яғни, докторант диссертациялық жұмыста зерттелуші топтарды қайта қарастыруы және дәлелді сипаттауды қажет етеді.

3. Диссертацияда ішкі бірлік принципінің сақталуы

Диссертациялық жұмыста Арал өңірінің экологиялық қолайсыз аймағы ересек тұрғындары арасында гепатобилиарлы жүйе аурулары толық қарастырылмаған және зерттеуде келтірілмеген. Диссертациялық жұмыстағы морфологиялық суреттер дұрыс сипаттауды қажет етеді.

Диссертациялық жұмыста зерттелуші топтарды қайта қарастыруы және дәлелді сипаттауды қажет етеді.

4. Диссертацияда ғылыми жаңашылдық принципін сақталуы, негізгі ғылыми нәтижелері

1-ші жаңалық, 1-ші және 2-ші қорытынды, Арал өңірінің экологиясы қолайсыз (апатты және дағдарыс) аймақтары тұрғындары арасында гепатобилиарлы жүйе аурулары мен қандағы микроэлементтер құрамын кешенді клиникалық - функциональдық зерттеу барысында созылмалы криптогенді гепатиттің даму қаупі жоғары екені анықталды. Аймақтағы созылмалы криптогенді гепатиттің баяу ағымда минимальді белсенділікте болатыны және қандағы микроэлементтердің өзгерісімен (мырыштың төмендеуі мен мыстың жоғарылауы) жүретіні анықталды;

2-ші жаңалық, Арал өңірінің апатты аймағы ауасынан алынған ұсақ дисперсті шөгінді шаңмен тыныстандырғанда эксперименттік тышқандарда гепатоциттердің қабынуы мен перипортальді аймақта айқын дамыған фиброз байқалды.

3-ші жаңалық, Арал өңірінің апат және дағдарыс аймақтары тұрғындары арасында созылмалы криптогенді гепатиттің дамуы бойынша қауіп топтарын анықтаудың математикалық моделі құрастырылды.

№2 жұмыстың ғылыми жаңалықтарында «Бұндай өзгеріс экспериментті жануарлар қаны мен бауыр паренхимасында мырыштың төмендеуі мен

мыстың жоғарылауымен жүрді» деген сөйлем бар. Бауыр паренхимасындағы мырышпен мысты зерттеу үшін арнайы гистохимиялық зерттеу жүргізілуі тиіс. Ол өтек күрделі де, қазіргі таңда техникалық жағынан, тіпті орындалмайтын зерттеу. Ал диссертацияда гистохимиялық зерттеу тіптен жасалмаған.

5. Диссертацияда дәйектілік принципінің сақталуы

Докторанттың диссертацияны өзі жазу принципі сақталған.

Диссертацияда ішкі бірлік принципі сақталмаған, диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық түрде өзара байланысты емес; ғылыми ережелер, алынған нәтижелер мен ұсынымдар диссертацияда қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкестендіру қажет.

6. Диссертацияда практикалық құндылығының принципінің сақталуы.

Диссертациялық жұмыстың ғылыми нәтижесі Арал өңірінің экологиялық қолайсыз аймақтарында болатын созылмалы криптогенді гепатиттің диагностикасы мен профилактикасы жайындағы проблемаларды шешуге бағытталған.

Алынған зерттеу нәтижелері аталмыш аймақтағы гепатобилиарлы жүйе патологиясының себебін іздегенде, аймақтың экологиялық жағдайын ескеру керек екенін түсіндіреді. Диссертацияның теориялық және практикалық бағыттағы маңызы зор.

Ғылыми жұмыстың қорытындысы «Қоғамдық денаулық сақтау мен кәсіби денсаулық институтының» ғылыми жұмысына және «ҚММ Қарағанды қаласының 5 емханасының» тәжірибелік жұмысына енгізілді. Енгізу арқылы экологиялық күштемесі бар аймақтар тұрғындарында гепатобилиарлы жүйе жағдайы туралы ақпаратты кеңіту және экспериментте седиментті шаңның бауыр мен өт жолдарына әсерімен таныстыру болды. «Критерии оценки поражения печени у взрослого населения экологического неблагополучия Приаралья» атты авторлық құқық объекісін №1879 2019 жылы ақпанның 20 жұлдызында мемлекеттік реестрге тіркеу куәлігіне енгізу актілері алынды. Сондай-ақ «Алгоритм определения структуру терапевтической заболеваемости у взрослого населения Приаралья Кызылординской области» тақырыбындағы дәрігерлерге арналған әдістемелік ұсынысқа енгізу актілері алынды.

7. Диссертацияда авторы мен дереккөзін көрсетпей бөтен материалды пайдаланғанының (плагиат) анықталуы _

2019 жылдың 04 желтоқсанында ғылыми-сараптамалық комиссияның кеңейтілген отырысының №5 хаттамасының көшірмесі бар. Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығында докторант диссертациясының салыстырмалы – сәйкестендірілген талдауы жүргізілді. Талдау нәтижесінде аталған құжаттың «Ұлттық мемлекеттік ғылыми техникалық сараптама орталығы» АҚ диссертация қорымен сәйкестігі айқындалмады.

8. Жарияланымдар толықтығының сәйкестігі:

Диссертация материалдары бойынша 25 ғылыми жұмыстар жарияланды. Олардың Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым Министрлігі, білім және ғылым саласындағы бақылау комитетімен ұсынылған Қазақстанның ғылыми басылымдарында 8 жарияланды, Scopus компаниясының ақпараттық базасына енетін халықаралық ғылыми басылымдарда 2 мақала жарияланды - «Медицина труда и промышленная экология», «Biomedical and Pharmacology Journal», 2 авторлық құқық объектісіне мемлекеттік тіркеу реестрінде №0313 17 ақпан 2016 жылы және №1879 20 ақпан 2019 жылы бекітілді; 1 әдістемелік ұсыныс жарияланды.

11. Диссертациялық Кеңес шешімі:

Диссертациялық кеңес қорытындысы: 6D110100 - Медицина мамандығы бойынша Диссертациялық кеңес **Батырбекова Лазат Сарсенбаевнаның** «Медицина» мамандығы бойынша **«Арал өңірі тұрғындарының гепатобилиарлы жүйе жағдайы»** тақырыбында диссертациялық жұмысты көпшілік алдында қорғау, ғылыми пікірталас, құпия дауыс беру нәтижесінің негізінде, және «Дәрежелерді беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 127 Бұйрығының 5-ші пунктына сай ҚР Білім және Ғылым Министрлігінің Білім және Ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті алдында Батырбекова Лазат Сарсенбаевнаға философия докторы (PhD) дәрежесін тағайындау туралы ұсыныс жасауды жүгіне алмайды.

Диссертациялық кеңес төрағасы,
м.ғ.д., профессор

А.А.Турмухамбетова

Ғылым хатшысы, м.ғ.к.,
қауымдастырылған профессор.

Б.К.Омаркулов

21.05.2020 г.

